

Greta, 103

- amatörastronom

vårens PROFIL

Det är få personer förunnat att se Halleys komet vid två skilda passager, men Greta Andersson i Helsingborg har gjort det. Under hennes långa levnad har hon inte bara studerat stjärnhimlen, universum har under tiden blivit oerhört mycket större!

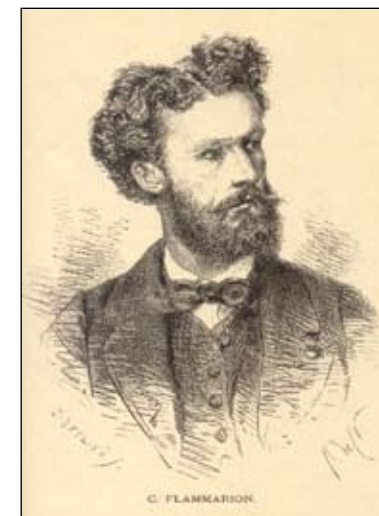
**av Björn Stenholm
(text och bild)**

Det började med ett telefonsamtal till Tycho Brahe-sällskapets sekreterare någon gång i höstas (Tycho Brahe-sällskapet är Svenska astronomiska sällskapets sydsvenska systerorganisation). En dam vid namn Greta Andersson i Helsingborg ville veta om hon hade betalt årsavgiften ordentligt. Hon hade nämligen inte fått *Populär Astronomi* på ett bra tag – och därför hade hon inte heller kunnat lösa korsorden som vanligt. Det befanns vara fallet att årsavgiften inte var betald, och detta rättades snabbt till, och därmed kunde denna historia varit slut. Men under samtalets gång kom det fram att Greta ville skänka ett antal astronomiböcker till sällskapet. Hon hade nämligen på senare tid fått besvär med sina ögon och kunde inte längre läsa så bra. Bland dem fanns till exempel Wil Tirions *Sky Atlas 2000.0*, en bok för engagerade amatörobservatörer. I det sammanhanget kom det också fram att hon hade uppnått den aktningsvärda åldern av 102 år! Det var uppenbart att

detta var en person som hade åtskilligt att berätta från sitt långa liv.

En intervju planerades därför och den kom till stånd under mellandagarna mellan jul och nyår. Då hade Greta Andersson i mellantiden hunnit fylla 103 år. Jag uppsökte hennes lägenhet i ett äldre hyreshus på Tågaborg i centrala Helsingborg. Hon öppnar själv, pigg som en nötkärna, och börjar genast prata medan hon lotsar in mig i vardagsrummet där en välklädd julgran pryder ena hörnet. Hon tar plats i favoritfåtöljen medan jag sjunker ner i soffan mittemot. Innan jag har fått igång bandspelaren har hon hunnit berätta att hon föddes i Trelleborg 1902. Några år senare fick hon en lillasyster och snart därefter flyttade familjen till Helsingborg där hon sedan stannat.

– Mitt astronomiintresse började redan i tonåren, säger Greta. Jag gick åtta år i den ansedda Ebba Lundbergs flickskola. Jag älskade den skolan över allt annat.

Det var den franske astronomen och författaren Camille Flammarion (1842–1925), som skrev romanen *Urania* 1889, som gjorde att Greta Andersson blev astronomiintresserad.

Där var det ordning och reda. Jag slutade skolan som sjuttonåring 1920 och då började jag söka mig kunskap på annat håll, och det blev naturligtvis genom stadsbiblioteket. Där hittade jag romanen *Urania*, som var en romantisk historia, man var ju intresserad av romantik i den åldern, med astronomin som bakgrund. När jag hade läst den insåg jag att astronomin skulle komma att bli mitt stora intresse, och språk som dithills hade intresserat mig mest skulle komma på andra plats.

Det visar sig att Greta Andersson hade studerat tyska, engelska och franska i skolan, och senare i livet även studerat italienska och ryska på de korrespondensinstitut som fanns på den tiden. Franska är uppenbarligen favoritspråket, ett stort antal böcker i bokhyllan vittnar om det.

– Av en tillfällighet fick jag reda på att det i Danmark fanns en astronomisk förening, fortsätter Greta. På postkontoret, som på den tiden hade en förteckning över alla

tidningar man kunde prenumerera på, hittade jag på så sätt den tidning som utgavs av de danska astronomerna, och jag började prenumerera på den. Då visade det sig snart att som prenumerant på tidskriften så blev man också medlem i *Astronomisk Selskab*, som den danska föreningen hette (och heter än idag). Jag visste då inte om någon svensk förening och funderade heller inte så mycket på det, utan var nöjd med mitt engagemang i Danmark.

– Jag deltog också i en del av de sammankomster som sällskapet ordnade. Det var vid en sådan utflykt som ordnades av det danska sällskapet tillsammans med en svensk förening, Tycho Brahe-sällskapet som det snart skulle visa sig alltså, som jag blev medveten om att det fanns en svensk astronomiförening. Efter utflykten, jag kommer faktiskt inte ihåg vart den gick (det var troligtvis utflykten till Ven den 17 maj 1953 som avses, red. anm.), samlades de svenska utflyktsdeltagarna på Lunds universitet. Då var det en man där (senare identifierad som Per Åke Björklund som sedan skulle bli ordförande för Tycho Brahe-sällskapet under många år, red. anm.) som undrade om jag inte ville bli medlem i detta sällskap, och det ville jag naturligtvis, jag behövde ju inte lämna det danska sällskapet för det. På så sätt blev jag medlem i Tycho Brahe-sällskapet och det är jag än idag efter mer än femtio år.

– Men, för att återgå till 1920-talet, det blev ju snart klart att man måste börja förtjäna sina egna pengar, fortsätter Greta. Och då fick jag ett kontorsarbete, som jag egentligen inte ville ha, men det gav mig ändå en lön att leva på. Senare, jag tror det var 1930, kom jag till Helsingborgsposten, en tidning som nu är nedlagd (den gick så småningom upp i Helsingborgs Dagblad), men där fick jag vid sidan av vanligt kontorsarbete tillfälle att skriva och begagna mig av mina språkkunskaper. Jag skrev bland annat bokrecensioner, vilket var mycket trevligt. Så småningom blev jag huvudkassör på Helsingborgs Dagblad (ekonomichef skulle det väl heta idag, misstänker intervjuaren). Men likväl utnyttjade de mig som reporter när det dök upp uppdrag som de ansåg skulle passa mig. Jag blev kolossalt uppskattad för detta och recenserade filmer och gick på mannekänguppvisningar och sånt. Jag fick också i det sammanhanget en mängd böcker, särskilt vid jultid då det kom massor av recensionsexemplar som skulle recenseras till jul. Jag kan inte erinra mig att jag fick någon särskild betalning för mitt skrivande, utan jag fick istället ersättning i form av böcker för det jag skrev. Jag var ju dessutom ensamstående, jag gifte mig aldrig och skaffade familj, så att man

ansåg nog från tidningsledningens sida att jag hade väl alltid tid med sånt extraarbete. Arbetet som kassör var dessutom krävande och det fordrades att man var tillstades för jämnan. Men jag har ju alltid läst mycket, och gör fortfarande, så det är klart att jag var nöjd med att få ersättning i form av böcker. Nu börjar tyvärr ögonen att bli allt sämre. Jag har glaukom sedan många år, vilket innebär att det nuförtiden kommer en person från kommunen två gånger om dagen och ger mig ögondroppar. Det är tråkigt att det blivit så, men det får man leva med.

Intervjuaren återkommer nu till astronomiintresset som på något sätt genomsyrar hela Greta Anderssons liv, och han undrar om hon någonsin funderade på en yrkesbana som astronom.

– Nej, det kan jag väl aldrig påstå att jag funderade i såna banor. Jag tyckte väl att jag fick tillräckligt av det på fritiden. Och man måste ju leva och därför ha sin inkomst, och det skulle säkert ha varit svårare som riktig astronom. Men jag kan berätta en sak i sammanhanget. Jag ägde en gång både en ordentlig fältkikare och ett mindre teleskop och dem använde jag flitigt under lång tid. Men när min syn hade försämrats insåg jag att jag skulle ha svårt att använda de grejorna mer, så då skänkte jag bort dem sakerna till en ung man i förhoppningen av att han skulle bli intresserad av astronomiämnet och så småningom bli astronom. Men det blev han aldrig! Nu när jag börjat se sämre får jag vara glad var gång jag ser månen. Men ibland har det slagit mig att jag kanske borde skaffa teleskop igen och börja om från början!

Men, säger nu intervjuaren, när du blev medlem av Tycho Brahe-sällskapet, om det var 1953 då den här gemensamma utflykten med danskar och svenskar ägde rum, då dominerades ju sällskapet av den kände astronomiprofessorn i Lund, Knut Lundmark, som för övrigt var den som tog initiativet och startade sällskapet 1937. Träffade du någonsin denne man?

– Jovisst gjorde jag det. Han var en mycket speciell man med en mycket speciell utstrålning. Han var charmerande, helt enkelt. Jag träffade honom i samband med solförmörkelsen 1954. Det var så att jag fick reda på, det var väl genom sällskapet, att det skulle ordnas en resa till Gränna för att titta på den totala solförmörkelsen där när den passerade över landet. Jag anmälde mig genast till den och vi blev ju en hel busslast som då skulle åka och titta på evenemanget. Jag tror det var så att vi åkte upp till Gränna dan före förmörkelsen och väl däruppe på kvällen höll Knut Lundmark ett föredrag om solförmörkelser. Han hade en enastående förmåga att rycka

med sig publiken och damerna som satt där tillsammans med mig, dom flög upp efteråt och ropade ”Vi måste tacka honom! Vi måste tacka honom!”. De blev alldeles vilda ... han hade sådan makalös utstrålning. Näväl, följande dag skulle vi titta på förmörkelsen och vi tog oss upp på Grännaberget, där vi hade fri sikt åt väster, men då var det naturligtvis inte bra. Solen var i moln, det var helt mulet, och solen kom inte fram förrän skådespelet var över.

Här får plötsligt intervjuaren tillfälle att berätta för Greta Andersson att han växte upp i Huskvarna, 30 km söder om Gränna, och befann sig alltså i förmörkelsezonen denna dag, utan att behöva resa någonstans, och upplevde i stort sett samma saker som Greta. Hon blev djupt tagen av detta sammanträffande. Men hon fortsätter:

– Men något såg vi i alla fall. När vi står däruppe på berget, lite besvikna förstås men ändå tagna av den högtidliga situationen, så är det någon som ropar ”Titta ditåt!”. Då ser vi månskuggan som ett svart band vid horisonten i väster komma farande mot oss med hög hastighet och strax var den över oss. Förundrade över detta stod vi blickstill och efter en stund, förmörkelsen varade ju bara ett par minuter, så ser vi ett ljus band vid horisonten och strax så återkommer dagsljuset. Det var enastående att se. Jag minns särskilt under den korta förmörkelsen att jag såg en av de små båtarna som gick mellan Gränna och Visingsö tända sina lanternor när mörkret plötsligt föll. Vad beträffar Knut Lundmark så hade han inte varit synlig den dan. Vi fick sedan veta, att han hade lämnat oss och trakten för att gå upp i ett flygplan och däruppe ovan molnen följa månskuggan under en del av dess färd över jordytan. Men då var det dags för oss att bege oss hemåt med vår buss.

Intervjuaren passar då på att säga att han en saroscykel senare, den 30 juni 1973, upplevde en total solförmörkelse ute i Saharaöknen i Mauritien under en resa som just Tycho Brahe-sällskapet ordnade. Greta meddelar glatt, överraskad över ytterligare ett sammanträffande:

FOTO: HERBERT ANDERSSON / HUSKVARNA VAPENFABRIK

Solförmörkelsen den 30 juni 1954 sedd från Huskvarna. Greta Andersson befann sig 30 km norröver, i Gränna, och borde ha haft samma utsikt. Det ljusa bandet i väster som snabbt blev bredare, markerar förmörkelsens slut.

– Då var jag också med! Det var fantastiskt, säger hon, ibland när folk undrar om jag varit i Afrika, berättar jag att jag varit i Mauritien, en udda plats att komma till, och det hade jag ju inte gjort om det inte hade varit för solförmörkelsen då. Jag köpte förresten en tröja där då med texten ”Mauritanie 1973” och en bild på förmörkelsen. Den brukar jag ha på mig på sommaren på mitt lantställe när jag är ute och påtar i trädgården.

En fullfjädrad Knut Lundmark strax före uppstigningen ovan molnen från Hallands flygflottillj F 14 i Halmstad. Planet är ett bombplan av typ B3.

Ovanför frukostbordet i köket har Greta Andersson en bild ur tidningen *Life* från tiden för de bemannade månfärderna. Man står på månen och ser jorden stiga upp över horisonten. Hon säger om denna bild: Det är det som är min morgonbön egentligen. Där ser du din plats, allt annat blir efter det och man ska inte förstora bagateller och

sånt. Jag försöker låta bli det, för att jag menar att det finns större saker än jordiska problem.

När jag strax därpå lämnar Greta och pulsar ut i snödrivorna på gatan igen slås jag av det perspektiv på tillvaron som ett så långt liv måste ge. Hur mycket har inte människans syn på universum förändrats under dessa dryga 100 år? Och vad beträffar Greta Andersson själv verkar hon ha mycket mer att berätta än vad som framkommit under denna korta intervju. ♦

